

lung «Els Nostres Clàssics» ab 1924 daran, die Texte in moderner Rechtschreibung zu bieten mit erläuternden Einleitungen und Erklärungen veralteter Wörter. Jedoch ab Band XXVII kehrten sie in philologischer Treue zur ursprünglichen Rechtschreibung zurück.

Rein philologisch war das Ziel der ausserkatalanischen Gelehrten, die in zahlreichen Beiträgen ihr reges Interesse zeigten, besonders deutsche und französische. Übersetzungen aus dem Katalanischen und Mitarbeit katalanischer Gelehrter in ausländischen Zeitschriften und Festschriften werden von Aramon bedeutungsgemäss gewürdigt.

Obwohl noch keine festen Regeln für die Ausgabe altkatalanischer Texte bestehen, sind die heutzutage veröffentlichten durchaus brauchbar für philologische Studien. Schwierig bleibt weiterhin die Akzentsetzung und die Worttrennung.

Da nur ein Bruchteil der von Aramon zusammengetragenen Bausteine zur besseren Kenntnis des Altkatalanischen sich hier anführen lässt, schliesse ich mit dem Dank an den kritischen Bibliographen für die umfangreiche und umsichtige Vorarbeit.

Eva SEIFERT

BERNAT DESCLOT: *Crònica*. A cura de M. COLL I ALENTORN. Vols. I-V. Barcelona, Editorial Barcino, 1949-1951. 200 pàgs. ; 204 pàgs. ; 196 pàgs. + 1 mapa ; 236 pàgs. + 1 mapa ; 310 pàgs. (ENC, A, LXII, LXIII, LXIV, LXVI, LXIX-LXX.)

Quan coincideixen una obra important, un estudiós ben preparat i una editorial conscient i, m'atreveria a dir, *rectora*, els resultats atesos ultrapassen la fita del llibre anomenat d'*actualitat*. Resten inscrits a la llista de's instruments de treball de diverses generacions. Tal serà la sort d'aquesta edició.

Desitjava de subratllar-ne el mèrit, i a la vegada un escrípol m'ha frenat massa temps : el de sentir-m'hi cobelligerant i massa alludit. Ja l'he vençut. L'obra de Miquel Coll i Alentorn és tan personal i filla d'una maduració tan lentament menada a terme, que ningú no pensarà que jo en faig l'elogi i la crítica per cap mena de feblesa. Ell i jo hem treballat molts anys, cada u pel seu costat, damunt les planes de la *Crònica* de Desclot. Jo, encara en la joventesa, vaig ambicionar de publicar-ne l'edició. Per encàrrec de la Fundació Vidua Romaguera, i sota el patrocini de l'Institut d'Estudis Catalans, la vaig començar, comptant amb la col·laboració de Ferran Soldevila per al comentari històric. Pel mes d'agost de 1928 en foren tirats els primers plects. Massa lentament el treball anà fent camí, i l'any 1936 en tenia estampats noranta-cinc capítols (segons la numeració de l'edició Buchon), i en elaboració molt avançada, notes i variants fins al cap. 106. El text, el tenia pràcticament establert fins a la fi del llibre. S'esdevingué el gran collapse, i la vida plantejà d'altres exigències. Mentre jo tinc encallada encara la meua edició, Miquel Coll ens ha sabut donar la seva superant no solament les malícies dels temps, sinó altres inquietuds íntimes que són encara més difícils d'apaivagar. Sento orgull d'haver pogut conèixer durant tants anys, a les aules, mai no estabilitzades materialment, dels Estudis Universitaris Catalans i a les sales de treball de les biblioteques, l'estímul d'un home de tremp tan alt i tan exemplar.

Aquestes ratlles meves havien d'ésser iniciades amb una mena de confessió, bé que no pas amb l'esperança que serveixin d'excusa a la meva falla. Si jo arribo a tenir la sort de poder acabar-la, la meva edició en realitat ja no serà sinó un luxe. Ho dic sincerament, perquè el Desclot de l'Editorial Barcino no solament dóna un text fidel i ben interpretat, acompanyat de les variants que poden tenir valor esclaridora, sinó que planteja i resol el problema de l'elaboració de la Crònica sota una nova llum. Ja fa més d'una trentena d'anys que començaren a descobrir-la les troballes de Manuel de Montoliu i de Ferran Soldevila sobre les prosificacions en les nostres cròniques, i de Coll i Alentorn sobre la influència de les cançons de gesta franceses damunt la de Desclot.

Ara podem esguardar les cròniques catalanes des d'un altre observatori. Abans les consideràvem romànticament com a creació d'un protagonista dels fets relatats, independent de tota suggestió literària, concentrat en el moment històric que vivia i sense altra preocupació que la de consignar objectivament allò que havia vist o li era contat pels testimonis dels esdeveniments. Els records i la tradició oral eren les fonts més utilitzades. Això no excloïa en algun cas l'aprofitament de cròniques o documents, bé que l'exposició era sempre feta en estil popular narratiu. Aquesta era la característica que distingia essencialment als nostres ulls els crònicons llatins monacals, impersonals i tirant molt vers la genealogia, de les grans cròniques en català que el meu pare anomenava *populars* en un dels seus cursos als Estudis Universitaris. No anava pas errat en la denominació, però el punt capital a esbrinar era l'origen d'aquell estil popular narratiu. ¿Arribaríem a creure'l resultat d'una força ingènua i espontània que s'ignorava ella mateixa? ¿D'on sortien aquells trets comuns tan expressius que agermanen, en certa manera, per damunt les condicions personals de cada autor, unes pàgines que semblen viscudes?

El descobriment de prosificacions de relacions rimades de fets de la vida pública, militars o cívics, en les nostres cròniques, en donava la resposta. El vers precedí la prosa com a mitjà de divulgació i d'ensenyament. Existien poemes històrics en vulgar sobre fets contemporanis per a informació del gran públic il·letrat, i un dia aquelles relacions inconnexes foren aplegades i posades en prosa, fins a constituir una successió d'episodis més o menys cronològicament ordenada, tot omplint-ne els buits. En una altra ocasió, referint-me a la poesia joglaresca d'assumpte històric a Catalunya i a la seva relació amb la formació de les nostres quatre grans cròniques, vaig expressar l'opinió que fou l'exemple de la historiografia erudita en llatí el que féu sentir el desig de constituir compilacions semblants en llengua vulgar, seguint aquell procediment. No he canviat de parer. Arriba un moment que la gent s'estima més de llegir un llibre que no pas d'escoltar una narració salmodiada en vers. Llavors neixen les cròniques en prosa, transvasant-hi (el mot és de Coll i Alentorn) el contingut de les anteriors narracions rimades. Per tant, la gràcia inconfusible de l'estil dels nostres cronistes no és tota mèrit d'ells exclusivament. S'afiliaven a una tònica vivent i popular. Tornaré a citar l'editor de Pernat Desclot en el llibre que comento: aquella habilitat dels nostres cronistes, diu (vol. I, pàg. 54), «implica la preexistència d'una llarga i fecunda tradició en l'art de narrar». Així resulta que, gràcies a les cròniques, hem descobert un sector de la nostra antiga literatura, no solament ignorat, sinó del qual àdhuc ja quasi ens resignàvem a veure-la totalment privada, com si li hagués mancat el ferment nacional que havia d'engendrar-lo.

El capítol de la introducció de Coll i Alentorn al Desclot on n'analitza les

fonts, entre molts d'altres mèrits té el d'ésser el primer estudi on els resultats del descobriment de l'existència de poemes narratius sobre fets de la història de Catalunya són incorporats de ple a l'estudi de la formació d'una de les nostres cròniques. Aniria errat qui cregués que aquesta circumstància els lleva personalitat o mèrit literari. En primer lloc, perquè el talent narratiu de cada autor trobava manera de fer-se palès en l'estructuració i en la intenció donades al conjunt i en l'elaboració d'altres fonts. En segon lloc, perquè les cròniques essent obres populars i concebudes de cara a un públic no lletrat ni erudit, elles ens permeten d'apreciar millor la qualitat i la densitat dels elements imaginatius i emocionals difosos en l'ambient que en elles necessàriament repercutia.

Amb raó Coll i Alentorn escriu (I, 105) que en l'obra de DescLOT, i la mateixa cosa podríem dir de les altres cròniques, «hi ha una acció general exercida pel conjunt de les fonts damunt del conjunt de l'estil». Sota la paraula *font* podem entendre tots els temes literaris que les gentes captaven insensiblement i com per osmosi del món de suggestions on vivien submergides. Totes les èpoques, així la nostra com les passades, són condicionades en llur manera de pensar i de sentir per innumbrables fórmules d'origen literari esdevingudes patrimoni comú i que no requereixen la contaminació directa de la lectura per a ésser determinants d'una manera genèrica en el parlar i en la mecànica de les reaccions collectives. A la Catalunya romànica i, de retop, als primers anys de la goticitzant, el gran ferment llegendari que poblà la imaginació de les gentes amb un món variadíssim de figures i de temes fou l'èpica francesa i les seves derivacions.

Sobre aquest punt Coll i Alentorn ha atès resultats solidíssims, resumits en la comunicació presentada als *Coloquios de Roncesvalles* el 1955, que puc qualificar de transcendent. Aquella penetració de l'onomàstica de les cançons de gesta en els nostres costums familiars devia anar acompanyada de tantes altres influències! I els arguments novellescs proliferaren. Origen francès troben Montoliu i Miquel Coll a la llegenda del naixement de Jaume I, contada per DescLOT. També vingué de França el tema inicial de la història del comte de Barcelona que defensà l'emperadriu d'Alemanya en combat judicial. L'estudi que en fa l'editor del Bernat DescLOT (I, 31-40) és d'una gran novetat. Avança hipòtesis que jo potser no gosaria subscriure totalment, tot i llur versemblança i la ferma base, en gran part ben insospitada per mi, en què les fonamenta. Creu en l'existència d'un romanç més o menys aprofitat, potser d'inspiració oficial, del qual derivarien totes les versions de la llegenda aparegudes al sud del Pirineu. En seria l'autor un joglar català, i ho vol demostrar assenyalant tot d'expressions que surten al text de DescLOT i que també apareixen en els poemes de Ramon Vidal de Besalú. No sé si cal deduir-ne que entre l'obra poètica d'aquest i el poema prosificat per DescLOT hi ha punts de contacte (I, 37). Eren tòpics i frases convencionals del llenguatge poètic corrent que s'incrustaven a la memòria i esdevenien llocs comuns. En trobem d'iguals en les descripcions de combats per terra i, sobretot, per mar. Coll i Alentorn (I, 87) alludeix als que, emprant una frase moderna, qualifica de *comunicats de guerra*, no pas desconeguts a l'Edat mitjana, i els considera com a possibles fonts de diversos passatges de la Crònica dels quals fa una completa síntesi. A vegades m'he demanat si no hi havia una *manera* de descriure batalles en les relacions oficials, la qual influïa en les narracions històriques o viceversa. Encara en trobem en la documentació d'Alfons *el Magnànim* i de Joan II.

Aquestes consideracions, suggerides per alguns dels punts estudiats per Coll i Alentorn en el capítol que tracta de les fonts del Desclot, poden donar una idea de la gran valor d'exemple que té la seva edició. Ensenya a dissecar les fibres dels elements que un cronista podia aprofitar i combinar en la composició del seu llibre. Probablement cap de les altres cròniques germanes seves en mèrit literari no fou filla d'una elaboració tan complexa. Ara bé: després d'aquesta anàlisi minuciosa dels elements que la integren ¿és que podem pensar encara que l'obra de Desclot és com una creació poemàtica personal, sorgida d'una peça de l'entusiasme patriòtic de l'autor? El seu editor assenyala amb raó, quan fa la presentació del llibre, «els seus mèrits literaris, històrics, lingüístics i de pintura de caràcters». Però hom es demana: quina és la part de tals excel·lències que correspon a Desclot, i quina als materials que combina?

L'editor (I, 13 i 105) ens parla de la *gran habilitat literària* amb què Desclot sap reafondre les diverses fonts «dins del motlle uniformador del seu saborós estil», i d'una fórmula estilística dotada d'unitat interna i d'accent personal. Si hom, però, ha pogut rastrejar vestigis d'assonàncies en passatges força extensos i no solament en la primera meitat de la Crònica, la unificació d'estil no havia anat sempre gaire endins, i podem sospitar que fins en els passatges on la versificació fou del tot esborrada, han restat intactes, o poc menys, les notes característiques de l'estil del poema prosificat. Per altra banda, l'objectivitat, tan elogiada com a pròpia de Desclot, i la impersonalitat de la qual sembla fer gala, en contrast amb el to autobiogràfic tan car a Muntaner, ¿no podrien ésser vestigi de l'actitud típica d'observador i de narrador que els autors de poemes narratius de fets històrics adoptaven? Són encomiàstics sempre, apassionats per un heroi, rics en precisions i detalls escenogràfics, però d'ordinari ens deixen a les fosques quant a la personalitat del poeta. El joglar desapareix darrera la pròpia obra.

Potser un estudi comparatiu de diversos passatges de la Crònica permetrà de detectar fórmules sintàctiques especials de l'autor, bé que sempre hi haurà la dificultat derivada de la transmissió del text.¹ Estant, com sembla que estem, tots d'acord que Bernat Desclot era home de cúria i probablement de cultura eclesiàstica, potser podríem considerar en primer terme com a més característics del seu estil professional els fragments on moralitza (cf. cap 76) o on parafraseja documents jurídics o de cancelleria o textos religiosos. Coll i Alentorn (I, 133) remarca «la innegable influència de la literatura religiosa damunt l'estil del cronista», i també (I, 106) la de l'Escriptura. Ell mateix subratlla el *Leitmotiv* derivat del «Deposuit potentes» del *Magnificat* que més d'una vegada dona el tema a les consideracions morals de l'autor (cf., per exemple, els caps. 63 i 114). Retrauré, encara, la «perfonda càrrec» esmentada al mateix cap. 63, segons la lliçó d'A, per dues vegades, amb la significativa anteposició de l'adjectiu, com si fos recordat el «de profundo lacu» litúrgic. Aquests i altres passatges semblants, i especialment els patètics discursos de Jaume I i de Pere II a l'hora de la mort, tenen un to sentencios ben diferent dels dialogats i descriptius, i sembla que és en ells on hem de cercar alguna nota personal i que correspongui en l'expressió al pensament de l'autor de la Crònica.

1. No em refereixo a les frases o maneres de dir estereotipades que reapareixen en indrets ben diferents. Per exemple, criden l'atenció certes conjuncions i expressions adverbials molt freqüents (*quan, ab tant, en après, sobre assò*) als començaments de paràgraf.

Ningú no dubtarà, tanmateix, que Desclot, quan escrivia de temes bel·licosos, encara que ho fes lliurement, vull dir sense haver de prosificar una font en vers, ho feia emprant les maneres de dir que la popularitat de les relacions joglaresques havia clavat a la memòria i que eren llocs comuns de tota narració heroica o militar. Coll i Alentorn en donà moltes mostres en el seu article als *EUC* (XII, 54 ss.), i no és segur que sota totes elles hi hagi un text anterior. Sembla, doncs, que el cronista no solament tenia consciència de l'estil, sinó que n'emprava dos, segons que ho exigia el moment. Un de més discursiu i àmpliament clausulat, nodrit de reflexions i de comentaris subratlladors dels esdeveniments. Cap mostra més notable no en sabria triar que els dos darrers capítols de la Crònica: hi veiem l'historiador autèntic, que discuteix críticament una data (la mort del rei francès) o fa referència a anteriors asseveracions seves i parla sempre en el to sentencios d'un home experimentat i segur d'allò que vol dir. Vegeu el cap. 68, on pren part sense palliatius en la lluita entre la noblesa i el poder reial. D'altres vegades es val dels parlaments que posa en boca dels reis per expressar la seva línia política i de bon govern (v. g., caps. 73, 157 i 167), o precisa, com en un *slogan* de propaganda, la duresa de la lluita de Pere *el Gran*: el rei «de la una part e puy tot lo món de la altre» (cap. 157), o bé: «nostres enemics són totes les gents del món» (cap. 167).

L'altre estil és el de les relacions en vers èpic que manipula o imita: és el que Coll i Alentorn qualifica (I, 21) de «simple i directe, despulat de tota interpretació psicològica de les reaccions dels protagonistes». Jo no generalitzaria la segona part d'aquest judici a totes les planes a les quals sembla referir-se; per exemple, la figura del comte d'Empúries, entossudit dins la seva cava durant el setge de la ciutat de Mallorca i la seva oposició a la partida de Don Nuno (caps. 40 i 45), és delineada amb una tensió interior i callada que hom no pot oblidar. Tals relacions incorporades en prosa a la Crònica, a vegades fins diríem que el cronista les ha enfilades posant-hi tan poc d'esment, que les oblida. Quan, al cap. 76, fa referència al combat de defensa de l'emperadriu, altera les circumstàncies de la rendició del segon enemic del *bon comte*, i cap mot no indica que ja abans n'havia explicat llargament tota la història. La mateixa cosa fa al cap. 89, quan el cronista presenta, com si fos desconegut, el comte de Pallars, en una relació plena d'esperit cavalleresc, no recordant que pocs capítols abans havia ja parlat del personatge. Tals descurances de detall, tanmateix, ni les falles que algun cop sorprenem en les adaptacions de textos preexistents (restes d'estil directe on caldria l'indirecte; verbs deixats en present en un conjunt construït en passat, etc.) no signifiquen pas que Desclot els tingués en menys. Els utilitzà constantment i en degué omplir les llacunes amb tal traça que, jo almenys, no sabria pas distingir una mà de l'altra, i la mateixa confessió fa Coll i Alentorn (I, 104) referint-se a l'última part de la Crònica. Sempre ens hi meravella la *diafanitat* que l'editor remarca, la naturalitat i la vivacitat dels diàlegs i la precisa visió evocadora de coses i de paisatges. Per això crec que hom pot parlar dels dos estils conscientment emprats per Desclot en la seva obra.

No solament l'escriu materialment, ans encara la *dicta*, és a dir, la compon i l'ordena, donant al mot la significació que *dictare* havia de tenir per a un home avesat a les pràctiques de l'art dictatòria. Per això al títol de la seva obra volgué fer constar que ell, Bernat Desclot, la *dictà e scrivi*. Aquest *dictat* no és concebut segons un pla paral·lel al corrent a la historiografia erudita,

sinó d'acord amb la tècnica dels joglars i els narradors de gestes amb recursos per a guiar i fixar l'atenció del públic. A vegades s'hi adreça com si parlés davant un auditori (cap. 47: «segons en aquest libre trobarets e oyrets», i altres), i quan canvia de tema no deixa d'advertir-ho: «ara lexa a parlar lo libre..., ara parlarem del rey...», etc. Més encara: molt sovint assenyala el començ d'un nou episodi amb l'expressió «diu lo comde» (és a dir, la narració, la relació), equivalència de la frase corrent en la novellística francesa medieval i també en la catalana (*Questa del Graal, Alexandre*). Sovint ve després d'un anunci de canvi d'episodi fet a la fi del capítol anterior, però no sempre. Desclot, doncs, compon una relació en llengua vulgar per a les gents avesades a escoltar les narracions escrites pels joglars.

Quin fou el propòsit que el portà a escriure-la? Coll i Alentorn es formula la pregunta en el capítol dedicat a tractar del pla de l'obra, i la contesta (I, 8) transcrivint les ratlles on l'autor explica la seva intenció en començar el llibre. Cosa sorprenent: el rei Pere hi és esmentat només en pocs manuscrits. Els altres coincideixen a dir que l'obra parlarà dels fets d'armes dels reis d'Aragó del llinatge del *comte de Barcelona*, és a dir, del que ho era per antonomàsia Ramon Berenguer IV. Tanmateix, aquells escriptors que introduïren el nom del rei Pere *el Gran* a l'encapçalament de la Crònica foren fidels interpreters d'un inconscient pensament de l'autor. Ben clar ho veiem en la comparació que el seu editor fa a l'esmentat capítol (I, 8-13) de la relativa extensió que cada regnat pren dins el conjunt de l'obra. Qui sap si de bon principi Desclot no volia escriure altra cosa que la crònica general d'una dinastia. Així ens ho podia fer creure la tirada genealògica dels primers capítols; però, com adverteix Coll i Alentorn (I, 9), la realització del propòsit «no depenia tant de la voluntat de l'autor com de les fonts que tenia al seu abast». Elles forçaren la mà del cronista, i moltes eren de tan alta qualitat, que la seva primera idea anà evolucionant d'acord amb el camí que li obrien.² Quan posaren en escena el fill i successor de Jaume I, essent encara infant, el cronista, que ja es devia haver apassionat per la vitalitat del jove príncep (el *noble Infant*, com dues vegades l'anomena), havia trobat la figura sobresortint.

Empès per un alt sentit d'adhesió al Rei, gairebé diria que tan personal com patriòtica, compon el llibre. Des del cap. 51, l'Infant s'apodera de l'escenari. Coll i Alentorn (I, 11 i 69) remarca la llacuna «quasi absoluta en el que es refereix a la història catalano-aragonesa des de 1266 a 1274», és a dir, fins a la mort de Jaume I. ¿És que fallaren a Desclot materials narratius sobre els fets del *Conqueridor*? ¿O bé, engrescat amb la figura de l'Infant, que ja devia ésser rei quan escrivia, els negligí i, en canvi, trià deliberadament aquells que parlaven de les gestes del fill? El fet cert és que, tan bon punt el nom de l'hereu de la corona és esmentat, son pare passa a segon terme. La tria dels episodis ve des d'ara regida per una deliberada intenció encomiàstica de Pere *el Gran*. Però ja molt abans sentim en el llibre una alenada cavalleresca i patriòtica: ella explica la Crònica. El secret del to heroic que té en conjunt, ben manifest des dels primers capítols (des de la gesta de Guillem Ramon de Montcada, sobre la qual l'editor ens ha donat un altre gran llibre, fins a la batalla de Muret), no l'hem pas de cercar en l'atzar dels materials que foren oferts a Bernat Desclot, sinó potser en un propòsit volgut i fet evident en la

2. Però no escriví sense pla, perquè més d'una vegada alludeix a episodis dels quals parlarà molt més endavant (v. g., caps. 47 i 64).

selecció que en fa. No anirem pas a creure que les úniques relacions de gestes de la nostra història que corrien per Catalunya a la fi del segle XIII fossin les que les prosificacions del cronista ens han salvat, sabent com sabem que hi havia molts joglars, i alguns de gran anomenada, a la cort d'ambdós reis, pare i fill.

L'habilitat de composició de Desclot, abans alludida, no era filla d'un simple virtuosisme. La governava un propòsit sorgit potser del contacte de l'exultadora poesia històrica dels joglars: escriure *dels grans feyts*, és a dir, de les gestes dels reis de la nissaga de Ramon Berenguer IV. Coll i Alentorn estarà d'acord amb mi si m'arrisco a dir que un patriotisme d'ascendència èpica dóna la fórmula d'unitat interna i personal de la Crònica de Desclot, de la qual tan justament parla l'editor (I, 105). Per virtut d'ella tots els diversos elements que el seu cop d'ull hi destria o endevina prenen nova vida i donen naixença a una obra original. Una tal originalitat d'intenció és un mèrit que ningú no podrà regatejar a Bernat Desclot, bé que potser vacillem quan volem precisar per on corre la línia que separa la part autènticament filla del cronista de la que no és sinó aprofitament directe o indirecte de poemes o relacions anteriors versificats.

Confesso que l'estudi de l'edició que Coll i Alentorn ens ha donat m'ha fet veure en la Crònica la unitat que em costava de trobar-hi. Ara no em preocupen massa ni les llacunes ni les alteracions d'ordre cronològic (com, v. g., la tan palesa i que Desclot no desconeix, anç la subratlla, dels caps. 67 i 68), ni la manca de cohesió entre els fets d'allò que Coll i Alentorn anomena primer sector del llibre, ni la diferència de densitat dels capítols dedicats a Jaume I. Avui ja no titllaria Desclot de desorientat i de faltat de fixesa al començament del seu pla, com vaig escriure al volum I de la *Historia de las literaturas hispánicas*. Tornem a recordar les ratlles introductòries de la Crònica. Entenquem bé què ens diuen. L'autor no vol escriure una detallada història dels reis d'Aragó, sinó de llurs *grans feyts e conquestes*. Per això ens ofereix aquell seguit d'escenes cavalleresques.

Desclot, tanmateix, no era un joglar. Té majors ambicions. Sembla que cerqui la precisió i s'informa a tota mena de fonts. Incorpora al seu llibre documents i actes jurídics, així com narracions rimades. Podem llegir planes a la seva Crònica on l'ardidesa dels episodis és descomposta amb minuciositat de dietari. D'altres manifesten en l'autor la mateixa perseverança a desfigurar el ritme i la rima d'un vers que la clausulació burocràtica d'un precepte reial.

L'estudi que Coll i Alentorn fa de les probables fonts de la Crònica constitueix el més extens dels capítols que en formen la introducció, la qual omple tot el volum primer de l'edició. Distribueix la matèria en tres sectors o parts (I, 13): el primer, anterior al rei Jaume I; el segon, integrat pels fets d'aquest rei, i el tercer, pels de Pere *el Gran*, que és el més extens de tots. En cada un d'ells l'editor destaca el predomini, però no amb exclusivitat, d'una categoria de fonts: respectivament llegendàries, historiogràfiques i de records de l'autor, o de testimonis, *depurats* i *completats* amb documents coetanis. Coll i Alentorn mai no escriu a la ventura, i se'm fa costa amunt de separar-me del seu parer; però no hi veig prou bàsica la diferència entre fonts llegendàries i historiogràfiques. El lleu matís que les diversifica, l'hi posem nosaltres sofisticats per la crítica. Un cronista medieval no escrivia llegenda a gratcient, sinó història. Per a Desclot tot ho era. Per altra banda, a la tercera part del seu llibre degueren ésser igualment utilitzades fonts de les que l'editor qualifica

d'historiogràfiques i, encara (cf. I, 103), textos versificats. Al meu entendre, si bé és lògic que en els episodis de data més recent predominin els testimonis de l'experiència de l'autor o d'informadors seus, l'esforç de voler isolar la procedència de les notícies i de suggerir si vénen d'una classe o altra d'escriuts més o menys oficiosos no pot dur a resultats gaire concloents.

De tota manera, Coll i Alentorn escruta totes les probabilitats i marca molt bé (v. g., I, 83) les circumstàncies que en alguns moments exclouen la informació directa. S'ha assimilat tant els incidents de la narració, que pot valorar la gradació de la relativa riquesa de testimonis en allò que amb frase evocadora anomena (I, 91 i 93) *retaula d'escenaris simultanis*. Molt sovint les informacions aplegades per Desclot degueren exigir-li, com observa l'editor, un ardu treball d'elaboració. Però un semblant treball duïen a terme els joglars en llurs relacions versificades i els funcionaris de l'escrivania reial en els memorials informatius que redactaven. L'art d'escriure com a protagonistes o testimonis no era solament propi dels poetes narratius, sinó també dels secretaris i dels notaris reials i, en general, de la gent de ploma de les cúries. Encara hi actua avui el relator. Per això no em semblen prou convincents d'ésser indicadores de la presència del cronista, tot i coincidir amb descripcions exactes dels llocs, frases com les que ponderen un espectacle dient que no el creuria qui no l'hagués vist (I, 92). Pertanyen als recursos directes emprats per qui vol fer-se seva la fe d'un auditori. No hi ha cap dubte, en canvi, en l'aprofitament de materials de caràcter documental. No ho foren en poca quantitat, i l'estudi que en fa l'editor (I, 84-88) no solament sintetitza totes les al·lusions que hom pot espigolar en la Crònica, sinó que àdhuc precisa les diverses formes sota les quals tals materials són incorporats al text. Només un home molt familiaritzat amb la recerca documental podia ensumar-ne l'existència en molts de casos en què només alguna paraula o alguna frase la traeix (v. g., V, 72).

Més difícils de rastrejar són les informacions preses de fonts històriques en prosa, en llatí o en vulgar. Coll i Alentorn és un coneixedor tan profund de la historiografia medieval relacionada amb la catalana, que les notes comparatives del text de Desclot amb d'altres cròniques que tracten dels mateixos fets són magistrals per l'agudesia interpretativa que les informa. Quan Ferran Soldevila haurà acabat de publicar la seva obra sobre Pere *el Gran*, el Desclot resultarà comentable exhaustivament.

Em sembla que dels historiadors pròpiament tals que tracten de la guerra del rei Pere contra la casa d'Anjou, Desclot és el més antic quant a la lluita a Catalunya, i potser només Malaspina li pot ésser equiparat en els fets de Sicília. Això fa que hom no pugui detectar una influència clara damunt la nostra Crònica de les altres avui conegudes. I, tanmateix, Desclot conegué i utilitzà fonts italianes. El seu editor (V, 108) jutja que sovint la seva informació «resulta imprecisa i desenfocada» en els fets de Sicília i que la degué treure d'alguna font italiana en allò que fa referència a les Vespres Sicilianes i a llurs precedents (cf. I, 70). Amb raó Coll i Alentorn creu que el cronista no formà part (I, 82-83) de l'expedició a Sicília. Ell mateix observa algunes coincidències amb les narracions italianes conegudes, i és fàcil de comprovar-les amb la crònica de B. de Neocastro i les derivacions de l'anomenat Anònim Sicilià. Elles i Desclot han de tenir, doncs, una font comuna. Com era? ¿Hi hagué també narracions en vers sobre els fets de Sicília escrites pels joglars del rei, en català o en italià, així com el mateix Neocastro en compongué una en vers llatí?

Un altre capítol important de la introducció és el que estudia la llengua de Desclot, completat amb un molt útil apèndix al vol. V (pàgs. 217-222). El treball és fet amb la intenció d'oferir tants elements de judici com sigui possible als especialistes. L'autor dedueix (I, 114) que les característiques del text indiquen «un dialecte nòrdic i més aviat de la zona oriental del Pirineu Català». Els exemples són trets del ms. 486 de la Biblioteca de Catalunya, el més autoritzat i el més antic dels conservats de la Crònica. No tinc competència per a jutjar les conclusions. Diré només que l'examen dels fenòmens lingüístics agrupats per Coll i Alentorn i llur comparació amb les lliçons corresponents dels altres manuscrits fan veure clarament el canvi de la llengua del segle XIII al XIV i la dificultat d'estimar-lo eficaçment quan els textos dels antics autors ens arriben en còpies posteriors o influïdes per l'idioma de la cancelleria. Hom es planteja sempre aquest problema de l'arcaisme idiomàtic quan estudia autors de la darrera de la tretzena centúria, i, sense tenir-lo ben aclarit, és impossible de pensar a establir textos crítics d'aquells.

En un altre capítol (I, 116-123) l'editor envesteix la qüestió de la data de la composició de la Crònica estudiant les allusions a fets cronològicament segurs que permeten d'establir uns termes amb posterioritat o amb anterioritat als quals, en tot o en part, devia ésser redactada. La primera base per a arriscar una datació, Coll i Alentorn la troba al primer capítol de la Crònica, el qual apareix amb la rúbrica *Del pròlech del libre* al ms. F. Hi llegim que Pere II de Catalunya «fo lo segon Alexandri». El verb és en passat, ço que sembla indicar que el Rei ja era mort en ésser escrit. L'editor dedueix d'això que el pròleg de la Crònica fou redactat després d'ésser acabada (I, 118 i 122). Em costa d'avesar-me a prendre com a pròleg aquell capítol i, més encara, a acceptar que el seu text fos compost amb posterioritat al que ve després, amb el qual tan lligat apareix per les seves línies últimes. El fet de la rúbrica no em convenç. Després d'haver-les estudiades en conjunt, crec que el text original no en duia, així com no en duu el ms. Dalmases. Ferran Soldevila m'havia dit que era de la mateixa opinió. Les afegí la transmissió manuscrita, la qual també fou un poc arbitrària en la divisió de capítols i probablement en marcà més que no n'hi havia al text primitiu. I si aquell primer capítol no és un pròleg — i no en té l'estil —, sinó que entra tot d'una en matèria després de les ratlles inicials, es fa difícil de poder-lo considerar redactat *a posteriori*, com se sol fer en els llibres moderns. Ruiz i Calonja em suggereix encara que si el pretès pròleg hagués estat escrit posteriorment, l'autor no hauria deixat d'incloure a l'incipit el nom del rei Pere, i aquest no faltaria als manuscrits més autoritzats. Però això no destrueix l'argument del verb en temps passat. La frase que el conté manca als ms. *DHV*.³ Per què? Deia tal vegada «és lo segon Alexandri» i els escriptors ho suprimiren, esverats de l'anacronisme? Fou potser més agosarat el copista d'A i posà en pretèrit el verb de l'original? No sóc partidari d'aferrar-me a les hipòtesis, però tinc l'íntima convicció que la Crònica fou co-

3. La frase és, al meu entendre, un lloc comú literari propi d'una narració cavalleresca. Al cap. 74 (presa de Muntesa, per a la qual Coll suposa (I, 77) una font narrativa semblant a la de la conquesta de Múrcia, i, en efecte, hi ha assonàncies indicadores que devia ésser en vers) llegim que el rei «és de molt gran cor ... e qui no dubte res ... ans met...». El capítol fou escrit en vida del Rei, però jo no voldria argumentar-ho basant-me en aquells verbs en present, que alguns manuscrits posen en passat. El fet d'emprar un temps o altre depenia, em sembla, de l'actitud del narrador en enfocar la seva relació.

mençada per Desclot amb les ratlles que per a mi constitueixen el primer capítol de l'obra, encara que les rúbriques d'algun còdex les considerin com un pròleg.

El capítol cinquè de les edicions de Buchon i de Coll conté una al·lusió a la història de Castella molt important per a fixar la data de la redacció dels primers capítols del Desclot. D'ella resulta amb evidència que cal posar-la després del 1282. ¿Abans, però, de quin any? Diverses al·lusions a Alfons X com encara vivent demostren que, almenys fins al cap. 76, la Crònica fou escrita abans de l'abril de 1284. Coll i Alentorn encara afina més la data, i del text de l'esmentat capítol dedueix hàbilment que hom pot posar-la abans del febrer del mateix any (I, 120), o sigui abans que Carles de Valois fos investit de la corona d'Aragó. Veritablement aquest passatge és transcendental per a la datació de la Crònica. Quan l'estudiava amb Ferran Soldevila per a la nostra edició em semblà que una frase (ed. Coll, III, 57, 2-4) podia referir-se a l'ajut que el rei francès trameté el 1283 a Alfons X, i que, si no tot el cap. 76, almenys la seva font havia d'ésser quasi contemporània dels fets alludits. Hi restà una frase amb l'auxiliar en present («no'n han haüt poder»; «agueren poder» en *F*), per oblit del cronista quan manipulà la relació que possiblement utilitzava.

Davant aquestes precisions té menys importància que, com ja havia estat remarcat, el cap. 79, tan pròxim als esmentats abans, acusi una redacció anterior al 1287. En canvi, en té molta que al cap. 134 el cronista ja parli de Jaume de Mallorca com havent perdut la corona del seu regne (novembre 1285) i abans de la seva restitució, com ja féu notar Nicolau d'Olwer en el seu article a «La Revista». Teníem una vuitantena de capítols anteriors al 1284, i ara sabem que els trenta-cinc darrers són posteriors al 1285 i, de tota manera, anteriors al 1295 (I, 122). ¿Per on hauríem de tirar la línia que separi la redacció d'una part i l'altra de la Crònica? Sempre em semblà que després del final de la campanya de Sicília hom sent a la Crònica una certa impressió de represa per part de l'autor, i estic content que Coll i Alentorn no rebutgi la meua opinió. La completa amb la possibilitat ben fonamentada que, després de la mort del Rei, Desclot tornà a la tasca i l'enllestí al més tard abans del tractat d'Anagni (juny 1295), que tornà la corona de Mallorca al seu rei desposseït. No hi ha cap dubte que la història de la invasió francesa no fou escrita sota la incertesa si acabaria per ésser rebutjada: tot al contrari.

Aquest capítol referent a la data de la Crònica és tan bo com concentrat. De dubtes, sempre n'assalten. Desclot podia apropiari-se textos anteriors sense curar-se d'adaptar-los a les circumstàncies en què escrivia. En tal cas no valdria per a la Crònica allò que val per a les seves fonts. La Crònica no és pas, en conjunt, una història amb una cronologia ben seguida: unes vegades la detalla fins a fer-ne una mena de dietari i ni hi oblida el dia de la setmana; d'altres la negligeix o l'expressa amb frases molt vagues: «al cap d'un gran temps», etc. ¿És que les seves datacions depenien molt sovint dels textos que aprofitava? Vegeu, per exemple, quina manera més imprecisa de suggerir una datació al començament del cap. 77.

Segueix, en la introducció, després del capítol sobre la data, el segon en extensió dels que la integren titulat *El cronista*. Potser cap d'ells no ha estat treballat amb tanta d'illúsió. Encara cal afegir-hi un llarg apèndix documental al vol. V (pàgs. 223-234).

Qui era Bernat Desclot? L'única vegada que parla d'ell mateix a la Crònica res no ens diu sobre la seva personalitat. D'on era? Tampoc no es des-

prèn amb seguretat de la seva obra. L'Artal Desclot esmentat a la col·lecció diplomàtica de Carini, Coll i Alentorn constatà que no era un *Desclot*, sinó un *Deslor*. ¿No és sorprenent, diu l'editor, que el cognom del cronista falti quasi del tot en la nombrosa documentació coneguda de Pere *el Gran*? Només l'any 1248 surt un F. Desclot en terres de Castelló de Borriana. Coll i Alentorn arriba, doncs (I, 143), a la sospita que el cronista tenia un altre nom familiar, no ben fixat encara a les acaballes del segle XIII,⁴ i que en escriure la Crònica, *per raons que ara ignorem* (I, 144), però que més endavant (I, 163 i 173) l'autor intenta de justificar, s'hi va voler presentar amb el de Desclot, el qual podia ésser un *topònim indicador del lloc pairal del llinatge* (I, 163): *Es Clot*. Coll i Alentorn ha pogut situar-lo hipotèticament (I, 164) en terres del Rosselló i pròxim a Castellnou (les cartes franceses el designen, però, amb el nom de *Les Clots*, denominació «gramaticalment absurda», diu Coll, el qual enginyosament explica com al dessoria hi hauria un *Es Clot*).

I bé: ¿quin podia ésser el nom autèntic de llinatge d'aquell home que hauria volgut dissimular-lo en declarar-se autor d'una obra tan important com la Crònica? Segons la hipòtesi de Coll i Alentorn, *Escrivà*. Una família Escrivà, oriünda del Narbonès (d'acord amb Vicià i Escolano; les *Trobes* d'En Ferrer la fan venir de Tolosa), s'era refugiada al Rosselló als dominis dels Castellnou, aquests enllaçats amb la família dels Botonac. A ella pertanyien el bisbe Jaspert, esmentat a la Crònica a la mort del rei Pere, i Pere Arnau de Botonac, del qual també ella parla. La família Escrivà s'era instal·lada al suposat casal *Es Clot*, i hi nasqué un Bernat Escrivà, el qual «havia d'ésser l'autor de la nostra Crònica» (I, 166). Bernat Escrivà ho fou de noms i de fets per tradició familiar, i un dels seus avantpassats fou afavorit amb càrrecs i possessions a València (I, 145), on es traslladà després la família i, amb ella, el futur cronista. Obtingué l'escrivania de Gandia. El 1282 fou nomenat oficial de la casa del Rei, a la qual pertangué fins a la mort de Pere *el Gran*, i el seu càrrec apareix molt relacionat amb la tresoreria (I, 147-149). Des del 1284 és esmentat com a tresorer del Rei. Són nombrosíssims els documents on és alludit. Després de la mort del sobirà ja no és tresorer, però el 1287 surt com a cambrer d'Alfons *el Franc*. El març de 1289 ja era mort. Tal és, brevíssimament extractada de les planes del pròleg, la biografia de l'hipotètic doble del cronista Bernat Desclot.

Coll i Alentorn creu que cal cercar un suposat nom veritable amagat sota el de Desclot, per dos motius. Primer: perquè «amb una sola excepció ens trobem davant d'una absència total d'allusions a persones que duguessin el seu mateix patronímic» i no n'hi ha tampoc a la persona de Bernat Desclot a la documentació (I, 162). Segon: perquè un tal silenci és incompreensible en un home que «havia tingut fàcil accés a la documentació de la cancelleria reial». Llavors l'autor es llança a la recerca d'un funcionari reial que es digui *Bernat* com el cronista (I, 144) i les possibilitats d'actuació del qual encaixin amb les circumstàncies que cal exigir a qui va escriure la Crònica. Així va a parar al Bernat Escrivà. I no pas a la lleugera, ho reconec.

El talent i la provada sagacitat de Coll i Alentorn per a les recerques més àrdues amplien llur camp entorn d'aquella personalitat fins a relacionar-la amb

4. D'exemples de tals vacil·lacions n'hi ha diversos. Al segle xv, un secretari de la reina Maria sol signar *Petrus de Colle alias Lobet*. El mateix Desclot diu que Bernat de Peratallada, escuder del Rei, era fill de Gilabert de Cruïlles (V, 159).

la família esmentada dels Botonac, i hi troba el bisbe de València Jaspert, del qual el cronista posa en boca del Rei un elogi que sembla, diu, «veritablement excepcional» dins el to general de l'obra (I, 135). Jaspert de Botonac es converteix als ulls de l'autor de la teoria en un personatge que no seria tan elogiat per Desclot si aquest no tenia algunes raons especials d'agraïment o de simpatia que el portessin a destacar-lo a les planes de la seva Crònica. Ella esmenta encara En Pere Arnau de Botonac en episodis narrats en forma que Coll i Alentorn troba excepcionalment circumstanciada (I, 137-138). ¿No n'hauria estat, dedueix, Pere Arnau l'informador, i no confirmaria això la relació suggerida entre el cronista, els Botonac i els Castellnou?

L'espai no em permet sinó d'esquematitzar, potser amb excés, l'argumentació de Coll i Alentorn a favor de la seva teoria. No oblidó tampoc que ell l'anomena sempre hipòtesi, i no vol (I, 160) qualificar de *demostració* la *justificació* que en proposa. Per altra banda, parlant amb altres estudiosos de la qüestió *Bernat Desc.ot = Bernat Escrivà*, he trobat tantes adhesions a favor seu, que temo d'ésser gairebé sol a no acceptar-la. Així i tot, em demano sincerament si tant d'esforç era necessari, i temo que Coll i Alentorn no hagi estat víctima d'un miratge.

No crec que hi hagi prou motiu per a qualificar (I, 134) de *quasi andnima* la Crònica. Ella ens diu que *Bernat Desclot la dictà i escriví*. Per què n'hem de rebutjar el testimoni? ¿Hem d'esborrar de la història tots els noms poc documentats?

Caldria també rebaixar molt l'afirmació de l'*absència total* de notícies de persones que duguessin el patronímic Desclot. Coll i Alentorn no amaga pas que el 1248 vivia un F. Desclot. Fa pocs anys el P. Josep Coll descobrí un frare predicador que s'anomenava també Desclot i que surt a la documentació entre 1302 i 1329. Sospità si no seria fill del cronista. Coll i Alentorn té raó (V, 233) en dir que una tal opinió no és prou fonamentada, però «la igualtat de cognoms i l'escaïença de la cronologia», si no en són arguments suficients a favor, sí que tenen força contra la suposada absència gairebé total d'allusions a persones que duguessin el patronímic de Desclot (I, 142). No es tracta pas d'un cognom de forma exòtica a la nostra onomàstica.

Coll i Alentorn parteix de la idea que Desclot era home de cúria (I, 133). Jo també ho he dit entenent que devia ésser pràctic en la vida dels tribunals i de les qüestions amb ells relacionades, entès en lleis i en doctrina moral i jurídica, coneixedor del llatí. En una paraula, que no era cavaller, bé que pogués ésser de llinatge noble, ni home de guerra. Coll i Alentorn va més enllà i arriba a la conclusió que era «al servei directe de la casa reial» (I, 168-169).

Bernat Escrivà també hi era, i Coll i Alentorn té raó quan diu (I, 153) que les funcions exercides pel buròcrata Escrivà li donaven moltes oportunitats per a conèixer i utilitzar documentació oficial i relacionar-se amb gent important de la Catalunya del seu temps. Però, ¿era únicament Bernat Escrivà el personatge a qui s'oferien tals oportunitats? No hem de pensar pas que per a conèixer la majoria dels documents utilitzats a la Crònica calgués tenir fàcil accés a la cancelleria reial: no calia anar a consultar-los, com avui, als registres. Les lletres trameses als convocats per a la guerra circulaven en còpies molt nombroses. Així mateix succeïa amb els emplaçaments als acusats. Les convinençes importants eren fetes públiques. Les crides, el Rei les manava *preconizari publice*. De la difusió de les convocatòries per a la guerra, com les que esmenta Desclot (alludides per Coll i Alentorn, I, 100), n'hi ha una prova del 22 d'abril de 1285.

El Rei manifesta haver tramès al mateix *Bernardo Scribe* totes les de l'exèrcit de Catalunya, amb excepció de les del bisbat de Girona, perquè ràpidament les fes circular, ja que a la cúria reial no hi havia *troterii* (és a dir, correus) que les poguessin trametre (*ACA*, reg. 58, fol. 19). És possible que aquest document sembli a l'autor un nou argument favorable. A mi més aviat m'ha fet reflexionar sobre la varietat d'oficis que exercia Bernat Escrivà. Aquest sembla de subaltern. No ho fa pensar, en canvi, l'ordre que aquell mateix mes li fou donada de lliurar a un ballester tots els elements propis del seu equip (*ACA*, reg. 58, fol. 16). Com si ja exercís el càrrec de regent de la *camera* o cambra reial que Alfons II li conferí (cf. V, 242). A la *camera* hi havia el tresor dels reis, així a Catalunya com arreu, però també les armes.

L'autor de la hipòtesi estudia (I, 156-160) les possibilitats a favor de la redacció de la Crònica per Bernat Escrivà. Les anomena *constatacions*, i són nou. No hi objectaré res, tot i que algunes (v. g., la segona i la novena) em semblen forçades o que (com la quarta), de tant que volen provar, proven poca cosa. Una de sola té alguna força per a mi: la vuitena, referent a l'elogi de Guillem Escrivà, mort al combat del dia de la Mare de Déu d'agost. Cal, però, tenir en compte que d'aquell episodi, tan vivament descrit, Desclot no en va ésser de segur testimoni de vista (cf. V, 228). Muntaner també narra brillantment aquella acció de guerra. Coincideix amb Desclot en alguns detalls, entre altres, en esmentar la mort de Guillem Escrivà, i fins en l'elogi, bé que en un altre to i no tan calorós. Tots dos cronistes es degueren valer d'alguna relació escrita arran dels fets. Tornant a les constatacions, si bé no diré que no puguin escaure a l'Escrivà, cap d'elles no hi convé amb exclusivitat.

Quant als Botonac, ¿per ventura llur aparició a la Crònica resultava tan estirada pels cabells que pugui denotar algun interès privatiu de l'autor o alguna intenció particular seva? Confesso que les suposicions sobre les seves relacions amb ells i la influència de la protecció del bisbe prop de Bernat Escrivà (v. g., I, 168) no han esvaït el meu escepticisme.

No tinc cap inconvenient a dir que ell podia haver escrit una crònica de Pere el Gran, però res no m'ha fet creure que Bernat Escrivà fos l'autor de la de Desclot. Fins arribo a pensar que si el secretari Pere de Sant Climent s'hagués dit *Bernat*, Coll i Alentorn la hi hauria atribuïda.

M'he estès massa comentant els capítols de la introducció a la Crònica, i encara no he dit res de l'edició mateixa. És feta després de l'examen comparatiu de la vintena llarga de manuscrits que la contenen sencera o fragmentàriament. Pren com a base el ms. *A*, i quan s'interromp, per dissort, ja que és el millor text que en tenim, utilitza el ms. *J*, tenint presents els més autoritzats de la resta de la transmissió. La decisió no solament és assenyada, sinó que crec que és la més escaient. Els resultats són perfectes. Ens és ofert un text pulcre, clar, entenedor i ben puntuat. Destaca en l'aparat crític totes les peculiaritats dignes d'esment i les característiques dels manuscrits, i hi dóna material suficient per a poder jutjar els retocs introduïts als textos bàsics. El treball d'annotació de variants ha estat fet amb una escurpulositat que en pocs indrets es fa tan palesa com quan l'editor ens dóna i interpreta fins algunes peculiaritats paleogràfiques del ms. *A*. A la vegada és conduït amb solta i sense caure en la idolatria de la *varia lectio*. És cosa d'estimar molt en un text com el de Desclot, tan castigat per la transmissió. En resum, i encara que no sigui prou elogi, tinc goig a dir que he après moltíssim llegint aquesta edició.

L'anotació històrica a peu de plana, no gens proliferada, tot i que res no hauria costat a l'autor de fer-la menys comprimida, és un altre encert. Les planes de la Crònica, tan suggestives a la lectura, són acompanyades sempre de les identifications necessàries de llocs (algunes de totalment inèdites) i de personatges, i de discussions molt minucioses sobre la data dels esdeveniments. Sé per experiència com és sovint desesperant de voler adaptar al calendari i a les dates dels documents, quan n'hi ha, la cronologia de Desclot. Per a major informació, l'edició va il·lustrada amb mapes esquemàtics: algun d'ells, com el que reproduceix el nord-est de Catalunya, sintetitza tant l'escenari de la invasió com la gran erudició geogràfica de Coll i Alentorn. Sempre són tingudes en compte les dades paral·leles de les altres fonts històriques sobre cada esdeveniment, i l'autor s'esforça a concordar-les i sol arriscar la seva opinió personal. També és gran, molt més que una lectura superficial no pot fer pensar, la informació inèdita tretada de documents del nostre Arxiu de la Corona d'Aragó. Per què, però, no dóna sempre la signatura de les fonts? Triar les notes més importants entre tanta riquesa es fa difícil. No sempre llur mèrit és en relació amb llur extensió, però n'hi ha que són veritables monografies compendiades; per exemple: l'expedició a Perpinyà contra Jaume de Mallorca, l'entrada dels francesos a Catalunya, l'estudi per a localitzar el combat del dia de la Mare de Déu d'agost, la data de la mort de Pere *el Gran*... Esment especial mereix el comentari a la batalla naval de Roses, a propòsit del qual una intuïció de Coll i Alentorn sobre la persona de l'almirall francès ha estat brillantment confirmada pel Sr. Joan Ainaud, revisor de l'edició.

Afegim-hi el glossari, que mai no falta a les edicions de l'Editorial Barcino, i una taula alfabètica de noms de lloc i de persona, guia utilíssima per a les identifications i que esdevindrà un gran instrument de treball. Vet ací els mèrits més importants d'aquesta publicació de valor permanent. Una taula hi trobo només a faltar: la de les obres citades a les notes.

Ara que tenim a la mà un bon text de la Crònica de Desclot, podríem demanar-li resposta a qüestions que crec que en general la nostra historiografia ens planteja. No és una història purament anecdòtica, tot i que la integren molts capítols d'aquest to que són els més impressionants a la primera lectura. No ho és, perquè l'autor no ens deixa a les fosques sobre la mecànica política del país: la noblesa i el rei jove contrapuntats, les inquietuds populars capitanejades per Berenguer Oller, etc. Pere *el Gran* triomfa de totes les oposicions, i el cronista es posa francament al seu costat. L'Església també triomfa al darrer moment, i el gibellinisme del monarca s'hi sotmet, almenys en l'ànim de Desclot, el qual posa en boca del Rei l'acatament al dictat dels cànons: «la sentència de son pastor, justa o no justa, deu ésser servada».⁵ Quina fou

5. Aquest text dóna lloc a una llarga nota de l'editor (V, 150-152). El cànon traduït contenia la variant *tenenda* per *timenda*, no acceptada a l'edició de Friedberg del *Corpus juris canonici*. Potser figurava així a les compilacions canòniques que corrien per Catalunya. Muntaner (cap. 78), com remarca l'editor, dóna el text llatí i també porta *lenenda* al manuscrit més autoritzat (igual fa l'ed. Lanz). En canvi porta *timenda* l'ed. de València. No sé per què Coll i Alentorn diu que el cànon no és tret literalment de l'original, llevat la indicada variant. Menys encara, que la frase pugui ésser «*ideada* sobre el passatge de Gracià». El cànon *Non solum ille* diu essencialment: «*Pastoris sententia iusta sive iniusta sit timenda* (var.: *tenenda*).» El mateix editor transcriu a la seva nota aquest text del cànon de Gracià en forma tan *conclisa i imperativa* com Desclot.

l'actitud de la burgesia en aquesta qüestió? La representava, Desclot? I la del poble comú? I la de la noblesa? Cap noble no és esmentat pel seu nom entorn del Rei quan aquest morí. ¿Eren tots partits amb l'Infant per a l'empresa de Menorca? Només vagament són esmentats *barons e cavallers* entre els circumstantes. Desclot accentua la nota religiosa al darrer capítol. Com diu l'editor (I, 98), els seus informadors foren eclesiàstics. Potser, però, també duia l'aigua al seu molí.

Les nostres quatre grans cròniques tenen una intenció vindicativa de la política reial, o de la dinàstica, si pensem en Muntaner. Eren *del règim*. ¿No hi havia d'altres veus ni d'altres programes en relacions joglaresques compostes fora de la influència de l'afalac o de la tònica propagandística imposats per les corts? Des del moment que és un fet l'existència de tals relacions, bé que un tan fragmentari i tan feble ressò ens n'hagi arribat, tenim dret a preguntar-nos-ho. Ja sé que tals problemes no són purament literaris, però tampoc no ho són les cròniques, i sempre, en els testimonis escrits del passat, hi cerquem una interpretació de la vida de llur temps.

Jordi RUBIÓ

Pàgines escollides de sant Vicent Ferrer. Selecció i anotació per JOAN FUSTER. Barcelona, Editorial Barcino, 1955. 96 pàgs. (CPB, CLXXII).

Dins la sèrie de volums de la CPB que posen a l'abast del lector modern seleccions de les obres dels nostres escriptors clàssics, l'antologia de l'obra de fra Vicent Ferrer, feta i anotada pel senyor Joan Fuster, és una aportació reeixida.

En el pròleg (pàgs. 5-12), l'autor ens dona unes notes biogràfiques de l'orador valencià, descriu els trets principals de la seva obra d'una manera succinta però clara i ponderada, i, després d'una nota bibliogràfica, exposa el criteri seguit en la selecció dels textos. El problema del criteri a seguir en la tria és veritablement bàsic en aquestes antologies de divulgació, d'una extensió reduïda. Davant l'obra d'un autor que ens ha deixat textos relativament curts, com és el cas de sant Vicent Ferrer, hi ha dos camins extrems: escollir textos complets, la qual cosa permet de furnir una idea més exacta de l'escriptor en conjunt, però que sovint obliga a acceptar passatges de poc interès i repeticions formulàries, o bé triar fragments especialment interessants, que donen, però, una idea incompleta de l'obra. El senyor Fuster ha optat per una solució de compromís, creiem que encertadament. Així, ens dona dos sermons sencers, molt suggestius, amb els quals el lector es pot fer una idea de l'estructura de les prediques vicentines. I a continuació fa una selecció de passatges particularment representatius, tot agrupant-los en quatre seccions: *La predicació*, *La reformació moral*, *La mort i el judici* i *Exemplari*. Hom pot adquirir d'aquesta manera un concepte força complet del que és l'obra del sant valencià en allò que té de valor actual i en allò que té de valor històric.

El text és basat en l'establert pel canonge Sanchis i Sivera en les seves dues principals edicions de sermons de sant Vicent,¹ i la grafia ha estat moder-

1. *Quaresma de Sant Vicent Ferrer predicada a València l'any 1413*, Introducció, notes i transcripció por JOSEP SANCHIS SIVERA (Barcelona 1927); *Sant VICENT FERRER, Sermons*, A cura de JOSEP SANCHIS SIVERA, vols. I (1932) i II (1934) (ENC, sèrie B).